
Når ønsket om moderskab vækker bekymring

AF VIVI FRIIS SØGAARD

ABSTRACT

When longing for motherhood causes concern

This article provides insights into how marginalized women's motherhood, both historically and today, is a key concern for welfare interventions. More specifically, the article explores how notions of 'appropriate motherhood' shape welfare professionals' use of baby simulators as an educational tool to train and guide the practices of marginalized women eager to become mothers. The article is based on material collected through a qualitative study of baby simulator interventions in Denmark. This includes interviews with welfare professionals as well as ethnographic observations of intervention practices. The findings demonstrate how notions of appropriate motherhood, informing welfare interventions, have shifted historically from moral toward more risk-oriented understandings. Furthermore, the findings show that welfare professionals use the baby simulators to promote an ideal of appropriate motherhood, which is based on middle-class notions of care, self-control, independence, and labor marked success.

KEYWORDS

Motherhood, baby simulator, infant, concern, gender, governance

I de senere år har forskere påpeget, at de styrende principper for velfærdsstaten er under forandring (Rose 1999; Villadsen 2008; Gulløv 2011; Grumløse 2014). Fra primært at være centreret omkring leveringen af servicedydelser og varetagelsen af borgers basale behov, handler meget socialt arbejde i dag om at identificere såkaldte 'risiko-borgere' og at forebygge sociale problemer ved at styre udsatte borgers evne til at træffe ansvarlige valg (Harrits & Møller 2016). På et overordnet plan handler dette om et skift i velfærdsinstitutioners styringsrationaler, hvor problemborgere ikke længere anses som passive klienter, der er underlagt ekspert- og hjælpesystemer, men derimod i stigende grad betragtes som aktive brugere eller borgere med en ret (og forpligtigelse) til at deltage i løsningen af egne problemer (Villadsen 2008). På familieområdet er dette skifte reflekteret både i den voksende dominans af neoliberale kompetencediskurser, samt i fremvæksten af institutioner og pædagogiske værktøjer, som har til formål at udvikle forældrekompetencer, eller, hvis det findes nødvendigt, at begrænse mindre kompetente forældres forældreskab (Grumløse 2014; Socialministeriet 2011). Et af de seneste eksempler på dette er brugen af babysimulatorer i det socialpædagogiske arbejde med udsatte kvinder, som har ytret ønske om at blive mor. Babysimulatoren er en elektronisk babydukke, der på visse områder agerer som et rigtigt barn med forskellige behov, der skal varetages. Formålet med babysimulatorindsatsen er at øge udsatte kvinders (og mænds) forståelse for og evne til at udøve omsorg for et barn, hvilket blandt andet sker gennem simulerede rollespil, hvor de lærer, hvordan de bør agere som kompetente mødre og forældre. Udover at forøge udsatte personers forældreskabskompetencer er formålet med babysimulatorindsatsen også at få de deltagere, der anses som uegnede forældre, til at

genoverveje eller udsætte deres drøm om at blive forældre.

Mens meget velfærdsforskning har fokuseret på velfærdsarbejdets styringsrationalitet (Villadsen 2004, 2008), velfærdspolitik (Brøndum 2012; Grumløse 2014) og det magtfulde møde mellem system og klient (Järvinen, Elm Larsen, & Mortensen 2002), så mangler der i dag studier, der belyser, hvordan normative forståelser af 'det gode moderskab' produceres i velfærdsindsatser, som har til formål at vurdere og udvikle forældrekompetencer. Derfor vil jeg i denne artikel belyse de idealer og normer for passende moderskab, som bliver virksomme i et babysimulatorforløb i institutionel regi i Danmark. At undersøge dette er vigtigt, fordi velfærdsinstitutioner i dag spiller en voksende rolle både i forsøget på at optimere borgerne, men også i forhold til at regulere og begrænse adgangen til noget så fundamentalt menneskeligt som moder- og forældreskabet. Baseret på interviews og deltagerobservation vil jeg se nærmere på de involverede fagprofessionelles forsøg på at styrke marginaliserede kvinders evne til selvstyring og måde at gøre moderskab på og ikke mindst hvilke normative vurderinger, dette indeholder. Mænd deltager også i babysimulatorforløb, men indsatsen henvender sig i særlig grad til udsatte, unge kvinder, og jeg har derfor valgt hovedsageligt at fokusere på kvinder i denne artikel.

DET PASSENDE MODERSKAB – ANALYTISK RAMME

I artiklen tager jeg udgangspunkt i en socialkonstruktivistisk forståelse af moderskab, hvor moderskab forstås som noget, der kontinuerligt gøres, forandres og opretholdes i samspillet mellem kontekstuelle (køns)-normer og individers situationelle handlinger (Giese 2004). I studier, der anvender en socialkonstruktivistisk forståelsesramme, pointeres det ofte, at der i ethvert samfund

findes forskellige og sameksisterende måder at udøve moderskab på. Dette betyder dog ikke, at alle måder at gøre moderskab på er lige normative (Lawler 2000). Skeggs hævder, at middelklassekvinders måde at gøre og forstå moderskab på ofte vil være den mest normative, og at marginaliserede kvinder ofte stemples som mangelfulde og som problematiske mødre, da disse ikke i tilstrækkelig grad lever op til middelklassens normer og idealer (Skeggs 1997). Velfærdsinstitutioner er heller ikke værdifri. Som Gulløv (2011) har pointeret, involverer bestræbelser på at sikre udsatte familiers og børns velfærd ofte forsøg på at regulere forældres adfærd og levemåde i overensstemmelse med dominerende samfundsnormer. Derfor vil jeg med udgangspunkt i Skeggs analytiske begreb 'respectibility' (1997) – her oversat til 'passende' – analysere, hvordan de fagprofessionelle, i deres vurdering af deltagerne og deres håndtering af babysimulatorerne, konstruerer bestemte måder at gøre moderskab på som mere passende (og dermed også normativt mere ønskværdige) end andre. Mere præcist viser jeg, hvordan de fagprofessionelles forståelse af passende moderskab kommer til udtryk i en række bekymringer, som de rejser i forhold til deltagerne evne til at blive gode mødre. Bekymring ansues her ikke som et individuelt fænomen, men derimod som et socialt og kulturelt fænomen. De fagprofessionelles 'bekymrende blik' kan således ses som en kulturel reaktion på og problematisering af de kvindelige deltageres (potentielle) brud på dominerende normer for passende moderskab. Jeg argumenterer dermed for, at de fagprofessionelles bekymring over brugernes liv og adfærd både henviser til, og samtidig reproducerer, normative forståelser af passende moderskab. Dette skyldes, at den fagprofessionelles bekymring i babysimulatorindsatsen ofte kobles med brugen af en række disciplinerings teknikker (Foucault 1994, 1999), såsom rådgivning, positive opmuntringer, bebrejdelser og latente trusler om sanktionering, som har til

formål at forme og forandre de kvindelige deltageres subjektivitet og selvstyring i overensstemmelse med de fagprofessionelles forståelser af passende moderskab. I tillæg til dette viser jeg, hvordan disciplineringen af de deltagende kvinder sker gennem magt-videnskomplekser (Foucault, 1994), det vil sige ved, at de professionelle (re)producerer og normsætter historisk betingede 'sandheder' om barnets naturlige behov.

METODE

Mellem primo 2015 og medio 2016 har jeg gennemført uformelle samtaler samt 15 semistrukturerede interviews med 25 fagprofessionelle, der arbejder med babysimulatorforløbet. Jeg fulgte desuden fire babysimulatorforløb, hvilket dækker over møder mellem de fagprofessionelle, opstartsmøder med deltagerne, hvor deltagerne får babysimulatoren overleveret, selve forløbet med babysimulatoren samt evalueringsmøder, hvor resultaterne af et forløb gennemgås. Derudover omfatter mit materiale også skriftlige dokumenter (hjemmesider, evalueringsrapporter og pædagogisk materiale om indsatsen med babysimulatorer), observationer fra et to-dages babysimulatorkursus for fagprofessionelle og min egen erfaring med en babysimulator i tre døgn.

Størstedelen af de fagprofessionelle, jeg har talt med, er ansat i en pædagogisk stilling, mens den resterende gruppe har en faglig baggrund som enten sundhedsplejerske, lærer, sygeplejerske, ergoterapeut eller socialrådgiver. Jeg har også interviewet en institutionsleder samt en hoveddistributør af babysimulatorer i Danmark. Ud over interviews med fagprofessionelle, inkluderer dataindsamlingen også samtaler og interviews med 27 deltagere i babysimulatorindsatsen. Denne gruppe består blandt andet af de helt unge deltagere, som betegnes som umodne og ikke klar til forældreskabets udfordringer. Derudover er der en stor del af deltagerne, der har kognitive problemstillinger eller diagnoser af forskellig

karakter samt personer med sociale problematikker som omsorgssvigt i opvæksten eller tidligere misbrugsproblematikker.

MODERSKAB SOM STYRINGSPROBLEM

Nutidens socialarbejde foregår ikke i et samfundsmæssigt vakuum. I det følgende giver jeg derfor et historisk rids over de normative forestillinger, bekymringer og diskursive brud, som har domineret og formet den sociale indsats overfor udsatte kvinders moderskab.

I Danmark har den samfundsmæssige bekymring for udsatte kvinders moderskab rødder langt tilbage i tiden og en historisk gennemgang viser, at danske autoritetsinstanser til forskellige tider har bekymret sig om noget forskelligt. I 1800-tallet medførte urbanisering og industrialisering en stigende koncentration af fattige i storbyerne, hvilket gav grobund for en voksende bekymring for optøjer i byerne, for spredningen af sygdomme og det man kaldte moralsk fordærvede livsformer (Villadsen 2004). For at modvirke disse udviklinger opstod der blandt borgerskabet og datidens filantropiske foreninger en ide om, at fattige familier skulle 'løftes op' i middelstanden. Som del af dette projekt blev kernefamilien og det gode borgerlige hjem fremhævet som en modsætning til, og som et boldværk mod, storbyens risici og gadens fordærv (Lützen 2013). Dette betød, at mange af de filantropiske hjælpeindsatser, som i den sidste del af 1800-tallet dominerede det sociale arbejde, fik som hovedformål at oplære fattige kvinder i husmoderrollen, herunder at træne disse i god husførelse, rengøring og børnepasning. Helt centralt i projektet med at ruste de fattige med moral og sundhed var forsøget på at installere en hengivenhed i kvinden, hvor hun, i sin funktion af husmoder, fik til opgave at våge over manden og børnenes velbefindende (Villadsen 2004).

Mens 1800-tallets filantropiske socialarbejde i høj grad centrerede sig om en be-

kymring for spredning af sygdomme og moralsk fordærvelse i familierne, så var 1930'erne karakteriseret ved en bekymring for befolkningens (fremtidige) kvalitet og genetiske reproduktion. Via socialreformen i 1933 blev private filantropiske foreninger i vidt omfang overtaget af det offentlige (Brøndum 2012). Med udgangspunkt i tidens videnskabelige ideer om racehygiejne og genernes arvelighed opstod der et ønske om at højne nationens og den befolkningsmæssige kvalitet (Koch 2000, 2014). Realiseringen af dette projekt skete gennem en tosidet familiepolitik. På den ene side skete dette ved at regulere adgangen til familielivet dvs. ved at reducere antallet af forældre, der ikke magtede forældreskabets opdragende forpligtelser (Grumløse 2014). Som eksempel på dette anvendte danske myndigheder i denne periode lov vedrørende åndssvage fra 1934 og lov om sterilisation fra 1935 til at begrænse 'arveligt belastedes' reproduktion, heriblandt såkaldte åndssvage kvinder, sindssyge, alkoholister og handicappedes forældreskab (Kirkebæk 2013; Koch 2014). På den anden side blev der iværksat en række af initiativer, såsom *Mødrehjælpen*, der havde til formål at støtte op om de mødre og børnefamilier som myndighederne mente kunne højne fremtidens samfund (Grumløse 2014). Ligesom racehygiejnen blev 1930'ernes familiepolitik og reguleringen af moderskab opfattet som et rent videnskabeligt projekt, der, uden sammenhæng med moral, etik eller ideologi, havde til formål at planlægge og designe fremtidens samfund (Brøndum 2012). Som Lützen dog påpeger, tog velfærdsstaten ikke form som i et værdifrit vakuum, men byggede i stedet på middelklasseforestillinger om det gode liv (Lützen 2013). I tråd med dette beskriver Brøndum, hvordan mødres adgang til rettigheder og goder var betinget af, at disse tilpassede sig de normer, som den begyndende velfærdsstat styrede ud fra. Enlige mødre blev eksempelvis anset som uværdige til at modtage boligstøtte (Brøndum 2012).

Fra 1960'erne blev socialpolitikken et universalistisk projekt, og tidligere tiders bekymring for de fattiges 'fordærvede vilje' blev nu afløst af en generel velfærdsstatslig bekymring for borgernes 'udsathed' og 'nedsatte evne' til at modstå sociale belastninger og samfundsskabte problemer (Viladsen 2004). Kvindefrigørelsen, det økonomiske opsving og arbejdsmarkedets efterspørgsel på arbejdskraft betød samtidig, at mange kvinder begyndte at tage arbejde uden for hjemmet, hvilket resulterede i heftige diskussioner om, hvad der udgjorde et godt moderskab og barnets 'naturlige' behov (Grumløse 2014). Mens 1960'erne i høj grad var domineret af en velfærdsstatslig optagethed af, hvordan det offentlige bedst kunne støtte op om og planlægge det gode moderskab og barneliv, kom de følgende tre årtier i stigende grad til at handle om, hvordan velfærdsstaten kunne få forældrene til at tage et øget ansvar for deres børns hverdag og opvækst. I starten af 1990'erne blev den neoliberal drejning i dansk familiepolitik særligt tydeligt. Ikke blot blev forældrene tilskrevet øget ansvar og pligt til at træffe gode og reflekterede valg på deres børns vegne, på familieområdet centreredes den sociale indsats også i højere grad om bekymringsvækkende forældre, som myndighederne mente ikke evnede at træffe ansvarlige valg eller kunne etablere et godt hverdags- og familieliv for deres børn (Socialministeriet 2011). I løbet af det sidste årti har dette resulteret i en fremvækst af institutioner og pædagogiske værktøjer, som har til formål at undersøge og udvikle bekymringsvækkende forældres forældrekompetencer (Grumløse 2014). Eksempler på dette indbefatter de senere års udbredelse af forældrekompetenceundersøgelser (Socialministeriet 2011) og forældrekurser (Socialstyrelsen 2017), samt fremkomsten af babysimulatorforløb. Tidens trend synes at være, at forældre har frihed til at arrangere børns hverdags- og familieliv meget forskelligt, så længe dette ikke bekymrer myndighederne (Grumløse 2014).

Den type babysimulatorer, som i dag anvendes i Danmark, har sin oprindelse i USA. Konteksten for dette var, at antallet af graviditeter blandt økonomisk dårligt stillede amerikanske teenagere havde været støt stigende fra 1970'erne til 1990'erne (de Anda 2006). For at bremse denne udvikling blev der iværksat forskellige forebyggende tiltag. Et af disse var udviklingen af babysimulatoren 'Baby', som blev sendt ud på det amerikanske marked i 1993, blandt andet til brug i undervisningen på skoler. I Danmark findes der ikke skriftlige kilder, som præcist angiver, hvornår fagprofessionelle første gang begyndte at bruge babysimulatoren, men ud fra mine interviews med fagprofessionelle tyder det på, at babysimulatorer første gang blev brugt i det socialpædagogiske arbejde i Danmark omkring år 2000. Fremfor at være en del af en koordineret national strategi har brugen af babysimulatorer vundet udbredelse som følge af lokale tiltag, ofte på kommunalt ni-

veau. I 2015 anslog den danske hoved-distributør af babysimulatorer, at der var solgt babysimulatorer til ca. 50 kommuner. I Danmark anvendes babysimulatorer i dag kun i mindre grad i det forebyggende arbejde på almene uddannelsesinstitutioner. Babysimulatorer anvendes derimod primært i specialtilrettelagte forløb på specialinstitutioner for udviklingshæmmede, samt i sundhedsplejen og på specialskoler og familiecentre for udsatte, unge borgere, hvor de bruges til at vurdere og udvikle kommende forældres forældrekompetencer. For at kvalificere brugen af babysimulatorer oprettede *Babysimulator Teamet Svendborg* i 2009 kurser for fagprofessionelle, der ønsker at implementere babysimulatorforløb i egen kommune.

I babysimulatorforløbene får deltagerne udleveret en elektronisk babydukke, som kræver omsorg både dag og nat. Babysimulatoren er kodet til at give udtryk for en række behov, såsom at blive vugget, få en ren ble eller en flaske. Deltagerne skal lære at identificere og reagere på behovene, og varetages de ikke på passende vis, 'græder' babysimulatoren højlydt. Herudover kan babysimulatoren registrere og opsamle data om, hvordan deltagerne har evnet at varetage 'barnets' forskellige behov, samt om den er blevet behandlet voldsomt, rusket, lagt på en forkert måde eller ikke får den rette hovedstøtte ved løft. Som en del af babysimulatorforløbene modtager deltagerne løbende råd og vejledning fra de fagprofessio-

nelle. I babysimulatorindsatsen findes der i dag ingen formelle kriterier, som sætter rammen for de fagprofessionelles vurderinger af udsatte borgeres moder- og forældrekompetencer. På denne baggrund er det derfor relevant at undersøge, hvilke principper, kriterier og normative ideer for passende moderskab, der i dag danner ramme om de fagprofessionelles 'bekymrende blik' og arbejde med at rådgive, påvirke og regulere udsatte kvinder, der har ytret ønske om at blive mødre.

FØRÆLDRESKABETS TIMING OG ØKONOMISK FORSØRGELSE SOM IDEAL

De fagprofessionelles bekymring om og problematisering af deltagerens ønske om at blive mødre bunder i forskellige normative ideer om, hvad der konstituerer passende moderskab. I det følgende belyser jeg, hvordan to af disse normative forestillinger handler om den rette (aldersmæssige) timing af forældreskabet og ideen om, at man som ansvarlig mor skal være økonomisk selvforsørgende.

Mens kvinder, der vælger at få børn i en høj alder til tider er genstand for påstande om, at de har udsat deres moderskab for længe og derved udsætter det ufødte barn for helbredsmæssige risici (Perrier 2013), så viste det sig i mine interviews med de fagprofessionelle, at de fagprofessionelles bekymring for deltagerne i babysimulatorindsatsen ofte bunder i, at deltagerne bliver anset for at være *for* unge og uansvarlige til at kunne etablere et godt familieliv for deres børn. Dette kommer for eksempel til udtryk i en pædagogs fortælling om en 15-årigs ønske om at få barn:

“Hun var jo selv et barn – et understimuleret barn (...) Jeg sagde, hvordan skal I bo og hvad skal I leve af? Det kunne hun ikke svare på. Hvordan med skole, hvordan vil du gøre det? Og hvad med din kæreste, han har jo intet arbejde, og hvordan vil I passe barnet? Hun kunne ikke sætte ord på noget af det.”

De fagprofessionelles idé om, at nogle deltagere havde en upassende timing, handler dog ikke blot om, at de bliver set som umodne. Det handler også om, at de fagprofessionelle ser en kobling mellem ansvarligt moderskab og evnen til økonomisk (selv)forsørgelse. I sin historiske analyse af socialpolitikens udvikling har Stoltz (1997) beskrevet, hvordan den borgerlige families traditionelle kønsopdeling mellem kvinden som husmor og faderen som lønarbejder og økonomisk forsørger siden 1960'erne er blevet afløst af en 'dobbel-forsøger-norm', hvor både mænd og kvinder i Danmark forventes at deltage aktiv på arbejdsmarkedet og bidrage økonomisk til egen og til barnets forsørgelse. Mens dette skifte har haft den positive effekt, at det i dag er acceptabelt for kvinder at deltage på arbejdsmarkedet, har det også skabt en situation, hvor individet, upåagtede af køn, ideelt set skal kunne indtage rollen som økonomisk forsørger. I babysimulatorindsatsen kommer normen om, at kvinder, i tillæg til at blive mødre, også skal deltage på arbejdsmarkedet, blandt andet til udtryk i de fagprofessionelles bekymring om, at det at få et barn i *før* ung en alder kunne komme til at virke som en hindring i de kvindelige deltageres forsøg på at gennemføre et uddannelsesforløb og på sigt få fodfæste på arbejdsmarkedet.

Denne kobling af en problematisering af alder og evnen til økonomisk at kunne skabe de rette rammer for et godt barneliv handler dog ikke blot om deres nuværende og kommende adgang til økonomiske ressourcer, men også om, hvordan deltagerne forvalter de penge, de faktisk har til rådighed. Da de fleste af deltagerne enten er uden uddannelse og job eller har udsigt til lavtlønsarbejde, betyder det, at de fagprofessionel er meget optaget af at gøre deltagerne bevidste om, hvordan de bedst kan taget vare på et barn selv med en stram økonomi. Det gør de eksempelvis gennem konkrete øvelser, som har til formål at give deltagerne et indblik i, hvor meget en insti-

tutionsplads, bleer og babymad koster. En pædagog fortæller eksempelvis:

“I sidste uge kiggede vi fx på babytøj og det med økonomi. Hvad koster det egentlig at have sådan et barn? Så har vi været ude i BabySam, hvor de skulle prøve at se, hvad det koster. Og vi har introduceret dem meget til genbrugsbutikker, da de ikke har ret mange penge.”

Her bliver det tydeligt, hvordan ansvarlig forbrugeradfærd indgår som et centralt parameter i de fagprofessionelles forståelse af passende moderskab. I tråd med dette forsøger de fagprofessionelle også at danne sig et indtryk af deltagernes fremtidige evne til at kunne blive gode forældre ved at vurdere deres nuværende forbrugeradfærd, som for eksempel da jeg talte med en speciallærer om en ung kvinde:

“Hun er 20 år. Jeg kan stadig have nogle bekymringer omkring deres økonomiske prioriteringer derhjemme. Hun er fysisk besværet og har kun fået det dårligere og dårligere, så for at identificere sig med normaliteten, så har hun haft meget fokus på materielle goder og dyre lejligheder. Fordi det materielle omkring [hende liv] skal være så normalt som muligt. Så var der til sidst ikke penge til mad. Der kan jeg godt blive lidt bange for, om der så er [penge] nok til det lille barn. Hun kan godt være meget urealistisk omkring tingene.”

I babysimulatorindsatsen bliver deltagernes forbrugeradfærd set som et tegn, der kan give de fagprofessionelle en indikation på, hvordan deltagerne vil blive som mødre. Hvad der udgør et tegn, og hvordan dette tolkes, afhænger dog af øjnene, der ser. Dette er tydeligt i det ovenstående, hvor en af de kvindelige deltageres forbrugsbaserede forsøg på at konstruere en identitet som normal af den fagprofessionelle bliver tolket som bekymrende, kompensatorisk forbrugeradfærd. De fagprofessionelle ser det som et bekymrende tegn på, at deltageren mu-

ligvis vil blive en problematisk omsorgsperson, da hun vælger at prioritere de økonomiske ressourcer forkert med den konsekvens, at hun og hendes partner ikke i tilstrækkelig grad vil kunne forsørge et barn.

AT SKABE ET 'GODT' HJEM: HYGIEJNE OG ORDENTLIGHED

At vurdere en persons fremtidige moder-skabskompetencer kan selvsagt være svært. De fagprofessionelle er derfor konstant på udkig efter tegn, der kan give dem en indikation på, hvordan deltagerne bliver som forældre. Udover at kigge på deltagerens forbrugeradfærd kigger de fagprofessionelle også på deltagerens evne til at kunne skabe et godt hjem.

Højlund har beskrevet, hvordan ideen om 'det gode hjem' fungerer som et positivt nøglesymbol og en samlende metafor for 'det gode liv' i det socialpædagogiske arbejde, hvilket også inkluderer ideen om 'det ideelle familieliv', 'den stabile hverdag' og 'det gode barneliv' (Højlund 2009). Samtidigt har socialarbejdere længe sat lighedstegn mellem udsatte individers evne til at skabe et godt hjem og deres evne til at gøre passende moder/forældreskab. Mens 1800-tallets filantropiske hjælpearbejdere så efter tegn i hjemmet på de trængendes moralske beskaffenhed og deres ret til at blive defineret som 'værdigt trængende' (Villadsen 2004), så ser de fagprofessionelle i babysimulatorindsatsen efter tegn i hjemmet på, om deltagerne er i stand til at træffe reflekterede og ansvarlige valg, der kan sikre et godt og stabilt hverdagsliv for børn.

I interviewene var de fagprofessionelles bekymring for deltagerens evne til at skabe et godt hjem ofte centreret omkring temaerne ordenlighed, renlighed og hygiejne. Som et eksempel på dette forklarer en af de fagprofessionelle, en sundhedsplejerske, hvordan hun altid har meget fokus på hjemmets ryddelighed og renlighed, når hun er på hjemmebesøg hos deltagerne:

“Når vi kommer på hjemmebesøg mens de har babysimulatoren, så kigger vi også på, er der ryddet op, er der rent (...) selvfølgelig kigger vi på, hvordan barnet har det, men det er også vigtigt hvilke omgivelser, barnet har. Er det en lille lejlighed, hvor der ikke bliver luftet ud?”

En pædagog forklarer ydermere, hvordan hun, som en del af hjemmebesøgene, forsøger at rådgive de unge om, hvordan de bedst kan skabe et godt hjem for et kommende barn.

“Den første uge er vi hjemme hos dem og her spørger jeg, hvordan vil du indrette dig her, når der kommer et barn? Hvor skal puslepladsen være og hvor beskidt er der lige? Og ja, har du tænkt på det der med at ryge indenfor?”

De fagprofessionelles fokus på hjemmets renlighed, hygiejne og ryddelighed har både rod i sundhedsmæssige hensyn, samt i en normativ forståelse af, hvordan det gode barnehjem bør tage sig ud. Hjemmets orden indgår ligeledes i de fagprofessionelles vurderinger af, hvordan deltagerne vil blive som mødre. Mens evnen til at skabe et rent og ryddeligt hjem bliver tolket som en positiv indikation på deltagerens formåen til at skabe en stabil hverdag for et barn, så bliver uorden og urenhed i hjemmet tolket som udtryk for, at deltagerne muligvis vil opføre sig sløset og uansvarligt i pasningen af et barn. Dette blev eksempelvis tydeligt på et møde, hvor en sundhedsplejerske problematiserer, at deltagerens hjem er fyldt med hundehår:

“Når man skal være forældre, er der nogle hygiejnemæssige ting, der skal være i orden. Der er en vis hygiejnisk standard i forhold til, hvordan man bor, det kan jo være med hundehår. Nu har I jo snakket om, at hunden har siddet i den der autostol. Hvordan tænker I, at det ville være for et barn at komme ned i en autostol, der var fyldt med hår?”

Ovenstående er et eksempel på, hvordan det urene og uordentlige hjem blive set som indikation på deltagerens manglende evne til passende moder/forældreskab, herunder en manglende opmærksomhed på, hvad der vil være en rar og sund oplevelse for barnet. Eksemplet er ydermere en illustration af, hvordan fagprofessionelle gør brug af råd, vejledning og til tider bebrejdelser i forsøget på at socialisere deltagerne ind i en normativ moder- og forældreposition, der har renlighed og ryddelighed som idealer.

AT FORSTÅ OG REAGERE PÅ BARNETS BEHOV

Som nævnt tidligere har diskussioner om 'barnets behov' siden 1960'erne fyldt meget i debatten om det gode barneliv. Diskurser om barnets behov opstod oprindeligt indenfor de såkaldte 'psy-videnskaber' (Rose 1998), men er siden sivet ud og blevet en selvfølgelig del af pædagogers, sundhedsplejerskers og socialarbejders tænke-måde og praksis (Lawler 1999). Mens udsagn om barnets behov ofte antages at referere til noget iboende eller naturligt ved barnet, så har kritiske forskere de senere år påpeget, at det, der fremhæves som barnets behov, også er et resultat af specifikke historiske og kulturelle processer samt af forskellige videnskabelige tilgange og perspektiver (Grumløse 2014). Blandt forskere har dette afstedkommet en voksende interesse for, hvordan diskurser om 'barnets behov' konstrueres, og hvordan dette kan relateres til forståelsen af det gode moderskab (Lawler 1999). Lawler (1999) pointerer således, at eftersom begrebet 'behov' refererer til noget fundamentalt, som der, i modsætning til eksempelvis 'ønske' og 'lyster', skal reageres på, hvis ikke noget slemt skal ske, betyder det, at talen om barnets behov samtidig konstruerer den gode mor som primært en 'behovsopfylder'.¹ Uanset hvilke behov barnet hævdes at have, så positioneres moderen som den, der har det pri-

mære ansvar for at opfylde disse. Sagt på en anden måde skaber talen om barnets behov et link mellem barnets hævdede 'natur' og den normative adfærd, der forventes af den gode mor.

Lawler argumenterer for, at kvinder anses som de primære ansvarlige for "the 'sensitivity', 'fine-tuning' and responsiveness which children are held to 'need'" (Lawler 1999, 70). I babysimulatorforløbene vurderes kvindernes evne til at udøve passende moderskab i særligt grad ud fra deres evne til at forstå og reagere på 'barnets' behov. I de fagprofessionelles forsøg på at få et indblik i dette spiller babysimulatoren en vigtig rolle. Udover at være kodet til at give udtryk for en række behov, er babysimulatoren også i stand til at registrere og generere data om, hvordan deltagerne har responderet på disse. Både under og efter et forløb bruger de fagprofessionelle disse data til at rådgive og evaluere kvindernes evne til at gøre passende moderskab. Dette er for eksempel tydeligt i nedenstående feltnoteuddrag fra et møde mellem pædagogen Ellen og deltagerne Rene og Kaja.

Da Rene og Kaja har haft babysimulatoren med hjemme i tre dag kommer pædagogen Ellen og jeg på besøg. Ellen spørger ind til, hvordan det har været at tage sig af Noras [babysimulatorens] behov, og hvordan det har påvirket parret. De tilkendegiver begge, at de synes, det er gået godt, og at det til tider har været "lidt for nemt". Ellen har været inde og aflæse babysimulatoren og konstaterer, at de fem gange har misset at give Nora mad og, at de tre gange ikke har støttet nakken. Ellen siger videre: "Vi kan alle som spædbarnsforældre komme til at misse et måltid, fordi vi ikke helt forstår, hvad barnet fortæller os, men det der med at glemme at støtte hovedet, det er bare rigtig vigtigt". Kaja synes "det er træls", at de har misset så meget, og det irriterer hende. Ellen trøster hende og siger "I skal jo ind i det".

Her bliver det tydeligt, hvordan de fagprofessionelle aktivt bruger data fra babysi-

mulatoren til at udtrykke deres bekymring og til at rådgive og vejlede deltagerne om, hvordan de bør agere som passende 'behovsopfyldere'. Selvom babysimulatoren er et vigtigt redskab, har den også sine begrænsninger. Babysimulatoren kan eksempelvis ikke registrere berøring, øjenkontakt og følelsesmæssige stemninger i hjemmet, hvilke, ifølge de fagprofessionelle, er altafgørende for at skabe en god relation mellem barn og mor.

I tråd med *Fagligt Selskab for Sundhedsplejerskers* (2017) officielle anbefalinger fremhæver mange af de fagprofessionelle, at små børn har et basalt behov for nærhed, intimitet og øjenkontakt med forældrene for at kunne udvikle sig positivt. Som en følge heraf indgår deltagerens forsøg på at skabe en tæt relation til barnet også som et centralt kriterium i de fagprofessionelles vurdering af kvindernes evne som behovsopfyldende mødre. I det følgende beretter en sundhedsplejerske ydermere, hvordan hun under et hjemmebesøg forsøger at lære en kvindelig deltager om passende adfærd i den intime interaktion med barnet. Konteksten for det følgende er, at den kvindelige deltager tidligere har fået tvangsfjernet et barn. Da hun har ytret ønske om igen at blive gravid, er hun blevet indskrevet i et babysimulatorforløb med det formål at højne hendes moderskabskompetencer.

"Hun [den kvindelige deltager] var vred og skældte ud. Hun kunne ikke forstå, hvorfor det var sket [at barnet var blevet tvangsfjernet]. Hun havde købt fine ting til sit barn, havde selv meget fint tøj og alt var i orden der. Da jeg kommer på besøg vågner babysimulatoren og vil have mad. Jeg tager babysimulatoren op i armene og vender mit ansigt mod babysimulatoren. Kigger den i øjnene og taler med blid stemme, mens jeg sætter flasken til munden. Herefter spurgte jeg hende: "Kan du huske, at vi talte om øjenkontakt?" Hun svarede: "Jeg kan ikke så godt kigge hende i øjnene". Hvorfor ikke spurgte jeg. "Det kan jeg bare ikke li". Så spurgte jeg:

"Var det også sådan med Lea [det tvangsfjernede barn]?" Og der tror jeg, at det gik op for hende, hvad der gik galt, og hun sagde: "Nu kan jeg godt forstå, hvorfor hun blev fjernet".

Med udgangspunkt i en diskurs om, at små børn har behov for nærhed og en tæt relation til deres mor, underlægges de kvindelige deltagere et magt-videnskompleks (Foucault 1994), som har til formål at få deltageren til at vurdere sig selv som mangelfuld for siden at kunne forbedre sig gennem mikrostyring af deres selv, deres intime kropssprog, deres stemmeføring og deres øjenkontakt med barnet.

TILSIDESÆTTELSE AF EGNE BEHOV: BARNETS BEHOV VS. MODERENS LYST

I de fagprofessionelles forståelse af passende moderskab fremstår 'barnets behov' som et altoverskyggende imperativ. Dette betyder dog samtidig, at der ikke levnes meget normativt plads til de kvindelige deltageres egen behovstilfredsstillelse. Tværtimod er de fagprofessionelles tale om barnets behov ofte intimt koblet sammen med talen om moderens tilsidesættelse af egne behov. Resultatet er, at de fagprofessionelles bekymrende blik ofte rettes mod de kvinder, der ikke i tilstrækkelig grad indtager subjektpositionen som uselviske behovsopfyldere.

I babysimulatorindsatsen konstrueres den gode mor i høj grad som en kvinde, der har behov, som er overensstemmende med barnets. Konsekvensen heraf er, at kvindernes udsagn om og krav på tilfredsstillelse af andre behov underordnes og i en vis grad gøres illegitime. En af de måder, dette sker på, er gennem en betydningsmæssig omdefinering af begrebet 'behov'. Mens de fagprofessionelle ofte italesætter barnets behov som udtryk for noget naturligt og fundamentalt, så forbindes de kvindelige deltagers behov med 'lyst', 'ønsker' og 'valg' (se også Lawler 1999, 2000). Dette blev eksempelvis tydeligt i et interview med en speciallærer:

“Når man på et tidspunkt skal være forælder, bliver man jo nødt til at udskyde egne behov, for så er der jo 117 ting et barn har behov for før en selv (...) årh nu skal barnet lige have nyt regntøj og sandaler og jeg havde altså lige lyst til at købe en telefon.”

På denne måde italesætter de fagprofessionelle ofte deltagernes behov som ønsker om at tilegne sig materielle forbrugsgoder eller ønsker om mere tid til sig selv, vennerne eller kæresten. Deltagerne forstås som havende masser af lyster, men kun få legitime behov (se Lawler 1999), hvilket skal ses i lyset af, at deltagernes ‘lystbetonede’ behov altid underordnes hvad der forstås som barnets ‘naturlige’ behov. De fagprofessionelles bekymrende blik retter sig derfor ofte mod de kvinder, der ikke i tilstrækkelig grad udviste vilje til at tilsidesætte egne behov og prioritere barnets. En pædagogisk assistent beskriver det således:

“Det handler om, at de ikke er vant til at tilsidesætte deres eget behov, så det der med at blive begrænset hele tiden, det er virkelig en udfordring for dem. Det [at have en babysimulator] er virkelig en øjenåbner for dem.”

Spørgsmålet om behovsudsættelse er også et centralt tema, når de fagprofessionelle er på hjemmebesøg hos deltagerne.

Under hjemmebesøget hos Kaja og Rene udbryder pædagogen, at hun kan lugte cigaretrøg i lejligheden. Kaja er ryger, men hun siger, at hun siden Noras [babysimulators] ankomst kun har røget udenfor. Pædagogen spørger videre, om det er svært at udskyde egne behov, hvortil Kaja svarer: “Det er Noras behov i første række og så må mine komme bagefter” (feltnoter).

De fagprofessionelles bekymring for deltagerens evne og vilje til at tilsidesætte egne behov skal derved ses som en social norm om at være i stand til at sætte sine egne behov til side. Forældrenes behovsudsættelse er et centralt element i Sundhedsstyrelsens anbefalinger, hvor det lyder: “At være fo-

rælder kræver desuden, at man er i stand til at tilsidesætte egne behov i et vist omfang, særlig i barnets første levetid” (Sundhedsstyrelsen 2015, 3). Forældrenes behovsudsættelse er også et centralt element i forældrekompetenceundersøgelserne. Socialministeriet skriver således, at “iværksættelsen af forældrekompetenceundersøgelsen kan fx være begrundet i tvivl om forældrenes intellektuelle eller personlighedsmæssige ressourcer, herunder deres (...) evne til behovsudskydelse” (Socialministeriet 2011, 15). Disse to eksempler viser i hvor høj grad myndighederne vurderer behovsudsættelse som betydningsfuldt for forældrerollen, idet en mangel på samme kan resultere i en tvangsfjernelse af barnet. Det er i denne kontekst, at et centralt mål i babysimulatorindsatsen bliver at tilskynde de kvindelige deltagere til en form for selvstyring, hvor de enten lærer at undertrykke egne behov og ønsker, som ikke er i overensstemmelse med barnets behov, eller at opgive ønsket om at få et barn.

AFSLUTTENDE REFLEKSIONER

Kulturel og historisk set er det meget forskelligt, hvordan barnelivet anskues og vurderes, hvilket også afspejler sig i den familierpolitik, der har dannet grundlag for børns vilkår (Grumløse 2014). Nationalt skabes der særlige forståelser af barnets behov og udvikling, der tages for givet og betragtes som normale, og som anvendes af forskellige aktører og beslutningstagere med henblik på at skabe klare præmisser for det sociale sundhedsarbejde. Babysimulatorforløbene er én måde, hvorpå myndighederne mener, de kan styre, vejlede og overvåge unge, marginaliserede voksne i deres fremtidige forældreskab, og i denne sammenhæng har jeg beskæftiget mig med, hvordan et teknologisk redskab som babysimulatoren vinder indpas i det danske samfund og får en betydning i fagprofessionelles arbejde med potentielle forældre. Forløbene afspejler den bekymring, der er ret-

tet mod bestemte grupper i samfundet, og er således et billede på den normative fortælling, der er om det gode forældreskab.

Jeg har fokuseret på den bekymring, der relateres til forældreskab, og i denne sammenhæng er der sket forandringer i den måde, hvorpå bekymring kommer til udtryk samt i de tiltag, som myndighederne iværksætter. Tidligere omhandlede bekymringen en moralsk problematisering af de i datidens middelklassens øjne slette og fattige kvinder, der ville 'ødelægge' samfundet med flere børn. Disse kvinder blev mødt med fordømmelse og forsøgt stoppet med sterilisering, indespærring og tvang. I nutidens samfund har bekymringen fået en anden karakter, idet den handler om, at forældre ikke altid har de nødvendige kompetencer til at tage vare på et barn eller ikke har de ressourcer, der, ifølge myndighederne, kræves for at kunne rumme et barn.

For nogle af kvinderne fra babysimulatorforløbene er moderskab et betydningsfulgt valg, som er med til at styrke en positiv fortælling om dem selv. Moderrollen bliver derved central i forståelsen af respektabilitet, idet kvinderne, ved at drage omsorg og investere i moderrollen, distancerer sig fra det negative billede, som knytter sig til dem grundet eksempelvis deres manglende uddannelse, deres socioøkonomiske position og deres antaget umodenhed (se Skeggs 1997). Som Duncan påpeger i sit studie af teenagemoderskab i England, så kan forældreskab ligefrem ansætte de unge til at tage en uddannelse og søge efter et job, og forældreskabet bliver således en motivationsfaktor med henblik på at skabe et bedre liv (Duncan 2007).

Jeg har gennem en analyse af babysimulatorforløbet givet et indblik i nogle af de centrale normative forestillinger, der definerer moderskab i dag. En af de centrale pointer fra mit feltarbejde er, at de fagprofessionelle tillægger den rette timing af forældreskabet stor betydning, og at dette i høj grad relateres til muligheden for at forsørge sig selv, hvilket afhænger af kvinder-

nes forbrugeradfærd men også deres fremtid med uddannelse og job. Det gode moderskab bliver desuden sat i sammenhæng med deltagerens evne til at kunne skabe et godt hjem, hvor ordentlighed og hygiejne bliver parametre for disse forestillinger. Derudover fremtræder den gode mor som en behovsopfylder, der sikrer 'barnets behov' og negliger sine egne 'ønsker' og 'lyster'. De fagprofessionelle, jeg har mødt og interviewet, udtrykker derimod, at de forstår deltagerne i babysimulatorforløbet som nogle, der ikke i tilstrækkelig grad har evnen til at tilsidesætte egne behov, hvilket får betydning for det blik, der fra de professionelle side er på deres kompetencer som (behovsopfyldende) mødre. En negativ konsekvens ved denne stærke diskurs om, at mødre skal tilsidesætte egne behov, er, at man som mor ikke bliver set som et selvstændigt individ med egne behov. I denne sammenhæng bliver moderen kun noget i kraft af sit barn (og dennes behov), hvilket kan være med til at producere skyld og skam hos dem, som ikke opfylder dette. Behov som et socialt fænomen og ideen om at tilsidesætte egne behov har således også nogle skyggesider, som vi skal være parate til at diskutere. Ovenstående studie peger på vigtigheden af at belyse, hvordan danske velfærdsinstitutioner i dag spiller en voksende rolle i forhold til at regulere og begrænse adgangen til noget så fundamentalt menneskeligt som moder- og forældreskabet. For at forstå dette i sin kompleksitet har vi dog også brug for fremtidige studier, som belyser, hvordan marginaliserede personer forstår, forhandler og modsætter sig sådanne velfærdsinterventioner.

NOTE

1. Begrebet 'behovsopfylder' er en oversættelse af Lawlers begreb 'meeters of needs'.

LITTERATUR

- Brøndum, N. L. 2012. Det gode moderskab: et biopolitisk perspektiv på dansk moderskabspolitik i 1930'erne. *Kvinder, Køn & Forskning* 21(4), 30-38.
- de Anda, D. 2006. Baby Think It Over: evaluation of an infant simulation intervention for adolescent pregnancy prevention. *Health & Social Work*, 31(1), 26-35.
- Duncan, S. 2007. What's the problem with teenage parents? And what's the problem with policy? *Critical Social Policy*, 27(3), 307-334.
- Fagligt Selskab for Sundhedsplejersker 2017. *Relation og tilknytning*. [Online]. [Lokaliseret 12. oktober 2017]. Tilgængelig på: <http://www.sundhedsplejersken.nu/boern-0-5-aar/relationer/relation-og-tilknytning/>
- Foucault, M. 1994. *Viljen til viden*. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Foucault, M. 1999. *Overvågning og straff: det moderne fængsels historie* (3. udgave). Oslo: Gyldendal.
- Giese, S. 2004. *Moderskab: en rejse gennem moderskabets kulturhistorie*. København: Tiderne Skifter.
- Grumlose, S. P. 2014. *Den gode barndom: dansk familiepolitik 1960-2010 og forståelsen af småbarnets gode liv*: Ph.d.-afhandling. Roskilde.
- Gulløv, E. 2011. Welfare and Self Care: Institutionalized Visions for a Good Life in Danish Day-care Centres. *Anthropology in Action*, 18(3).
- Harrits, G. S., & Møller, M. Ø. 2016. *Forebyggelse og bekymring*. Hans Reitzel.
- Højlund, S. 2009. Hjemlighed som velfærdsparadoks. Om iscenesat autenticitet i døgninstitutioner for anbragte børn. *Tidsskrift for Antropologi*, (59/60).
- Järvinen, M., Elm Larsen, J., & Mortensen, N. 2002. *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kirkebæk, B. 2013. *Defekt og deporteret: ø-anstalten Livø 1911-1961*. 2. oplag. SocPol
- Koch, L. 2000. *Tvangssterilisation i Danmark 1929-67*. København: Gyldendal
- Koch, L. 2014. *Racehygiejne i Danmark 1920-1956* (3. udg.). København: Information.
- Lawler, S. 1999. Children need but mothers only want: The power of "needs talk" in the constitution of childhood. In Seymour, J. and Bagguley, P. eds. *Relating intimacies: Power and resistance*, 64-99.
- Lawler, S. 2000. *Mothering the self: mothers, daughters, subjects*. London: Routledge.
- Lützen, K. 2013. *Byen tæmmes: kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København*. København: Hans Reitzel.
- Perrier, M. 2013. No right time: the significance of reproductive timing for younger and older mothers' moralities. *The sociological review*, 61(1), 69-87.
- Rose, N. 1998. *Inventing our selves: psychology, power, and personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, N. 1999. *Powers of freedom: reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skeggs, B. 1997. *Formations of class and gender: becoming respectable*. London: Sage.
- Socialministeriet. 2011. *Retningslinjer for udarbejdelse og anvendelse af forældrekompetenceundersøgelser*. [Online]. [Lokaliseret 20. april 2017]. Tilgængelig på: <http://socialministeriet.dk/media/14977/retningslinjer-for-foraeldrekompetenceundersogelser.pdf>
- Socialstyrelsen. 2017. *Klar til barn – Socialstyrelsen – Viden til gavn*. [Online]. [Lokaliseret 2. marts 2017]. Tilgængelig på: <https://socialstyrelsen.dk/born/forebyggelse-og-tidlig-indsats/Metoder/klar-til-barn>
- Stoltz, P. 1997. Single Mothers and the Dilemmas of Universal Social Policies. *Journal of Social Policy*, 26(4), 425-443.
- Sundhedsstyrelsen. 2015. *Sunde børn: til forældre med børn i alderen 0-3 år* (18. udg.). Sundhedsstyrelsen.
- Villadsen, K. 2004. Filantropiens genkomst: medborgerskab, fællesskab og frihed under ombydning? *Dansk sociologi*, 15(1), 45-63, 97.
- Villadsen, K. 2008. Freedom as self-transgression: transformations in the 'governmentality' of social work. *European Journal of Social Work*, 11(2), 93-104.

*Nina Sandgaard Rasmussen:
Victoria,
tusj, pastel og blyant på papir
www.rundtom.dk.*